

Spiritualiteit

Samenvatting van het themarapport

Onderdeel van het project:
Our Common Future 2.0
2010-2011

Deelnemers:

David Andrae; Ilonka de Beer; Loes Berkhout; Caroline Bongers; Ruth de Bruin;
Bennie Harmsen; Foreno van der Hulst; Ron Lazaroms; Mayra Ortega-
Maldonado; Sietske Smulders-Dane; Madelon Stoele; Antoine Teeuwsen; Menno
Uringa; Tineke Vernhout

© 2011 Stichting Our Common Future, Doetinchem

Deze samenvatting is onderdeel van het crowdsourcing project Our Common Future 2.0 (OCF 2.0), uitgevoerd door 400 vrijwilligers. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, door middel van druk, fotokopieën, geautomatiseerde gegevensbestanden of op welke andere wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Stichting Our Common Future.

De inhoud van deze samenvatting is gebaseerd op een van de negentien deelrapporten en vele en zeer diverse bronnen, bijeengebracht door vrijwilligers. De eindredactie van OCF 2.0 besteedt de uiterste zorg aan de betrouwbaarheid en de volledigheid van alle gepubliceerde informatie. Onjuistheden kunnen echter niet worden voorkomen. Hoewel bij het gereedmaken van deze samenvatting de grootst mogelijke zorgvuldigheid wordt betracht, bestaat altijd de mogelijkheid dat bepaalde informatie na verloop van tijd verouderd of niet meer juist is. Wij zijn niet aansprakelijk voor de gevolgen van activiteiten die worden ondernomen op basis van deze samenvatting.

Bepaalde verwijzingen in deze samenvatting voeren naar informatiebronnen die door derden worden bijgehouden en waarover wij geen controle hebben. Wij dragen dus niet de verantwoordelijkheid voor de nauwkeurigheid of enig ander aspect van de informatie uit die bronnen. Het noemen van deze informatiebronnen is op geen enkele manier een aanbeveling voor de auteur of goedkeuring van de informatie.

De redactie heeft haar uiterste best gedaan om bronnen en rechthebbenden van beeldmateriaal dat wordt gebruikt te achterhalen en te vermelden. Wanneer desondanks beeldmateriaal wordt getoond waarvan u (mede)rechthebbende bent en voor het gebruik waarvan u niet als bron of rechthebbende wordt genoemd, ofwel voor het gebruik waarvoor u geen toestemming verleent, kunt u zich in verbinding stellen met de redactie via de website www.ourcommonfuture.nl. Het project OCF 2.0 heeft een informatief, non-commercieel karakter.

Het project

Our Common Future 2.0 (OCF 2.0) is een innovatief crowdsourcing project rond duurzaamheid nu en in de toekomst. Met ruim vierhonderd mensen is in korte tijd een toekomstvisie ontwikkeld op negentien belangrijke maatschappelijke thema's:

- Afval;
- Bestuur;
- Duurzaamheid;
- Maatschappij;
- Natuur;
- Economie;
- Energie;
- Leiderschap;
- Leren;
- Mobiliteit;
- Productie;
- Sociale Media;
- Spiritualiteit;
- Toerisme;
- Voeding;
- Water;
- Werk;
- Wonen;
- Zorg.

Meerstemmig debat over duurzaamheid

Het doel van dit project was om met elkaar op een ongewone manier na te denken over de betekenis en ontwikkeling van 'duurzaamheid'. Al lang is die term niet meer het exclusieve domein van milieukundigen en ecologen. Het begrip duurzaamheid wordt voor steeds meer onderwerpen gebruikt. Dat is soms lastig want daarmee vervaagt de betekenis. Tegelijkertijd is die verbreding ook positief, want het geeft aan dat het debat over duurzaamheid zich steeds verder ontwikkelt.

Het project Our Common Future 2.0 presenteert dan ook niet dé definitie van duurzaamheid, maar toont juist meerdere invalshoeken van en opvattingen over duurzaamheid naast elkaar. Deze meerstemmigheid of polyfonie is een realistische afspiegeling van het maatschappelijke debat over duurzaamheid. Op de website van het project (www.ourcommonfuture.nl) staan over alle thema's deelrapporten en uitgebreide samenvattingen voor wie verdieping zoekt.

Het resultaat is ook terug te lezen in het boek *Duurzaam Denken Doen*. Het boek is geschreven voor een breed publiek, voor mensen zoals jij en ik in Nederland, en niet speciaal voor wetenschappers, beleidsmakers of managers. De intentie is om een goed toegankelijk en prettig leesbaar boek aan te reiken.

Net als in de werkelijkheid verloopt het debat soms analytisch en soms een tikje rommelig, soms met een vleugje humor of met kritiek, soms met onderbouwde bijdragen en af en toe met losse opmerkingen. Het is aan de lezer om door de tekst heen als het ware in debat te gaan met de honderden mensen die hebben meegedacht.

De poster

 Our
Common
Future 2.0
Roadmap for Our Future Society

SPIRITUALITEIT EN DUURZAAMHEID

Het besef,

**dat alles en iedereen met elkaar verbonden is.
Dat we één leefsysteem zijn en alles elkaar beïnvloedt.**

**Dat bewust vanuit het hart in contact zijn met wie jij ten diepste bent,
met medemensen en al het leven,
een moeilijke maar noodzakelijke weg is die uiteindelijk leidt tot respect,
vertrouwen en gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het geheel
van binnen uit.**

**Dat de komende 25 jaar net zo turbulent zal zijn als de weg van onszelf,
maar de wereld zich uiteindelijk ontwikkelt naar meer verbondenheid
tussen mensen, organisaties en volkeren
waarin cultuur en natuur als vanzelfsprekend samengaan,
duurzame technieken voor iedereen beschikbaar zijn
en wijsheid net zo waardevol wordt als wetenschap.**

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
2. Methoden	2
3. Resultaten	3
4. Spiritualiteit en spirituele ontwikkeling	3
Spirituele intelligentie, groei en zelfbewustzijn	3
5. Religies en duurzaamheid	4
6. De relatie tussen spiritualiteit en duurzaamheid	5
7. De wijsheid van natuurvolkere	6
8. Evolutie in bewustzijn	7
Positieve ontwikkelingen	8
Paradigmaverschuiving	8
9. Visie 2035	9
Samenleving	9
Spiritualiteit en religie	9
Politiek	10
Bedrijfsleven	10
Wetenschap en techniek	10
Leiderschap	11
Onderwijs	11
Wonen	12
Samenwerkende disciplines	12
Pneuma	12
10. Samenvattende stellingen	13
11. Aanbevelingen	14
12. Conclusie en discussie	14
13. Literatuur	17

Bewustzijnontwikkeling als Pneuma voor duurzaamheid

Artikel van de themagroep Spiritualiteit

Duurzame ontwikkeling is een verantwoordelijkheid van alle mensen. We kunnen spreken van innerlijke of intrinsieke duurzaamheid, als spiritualiteit onderdeel uitmaakt van de behoefte aan een duurzame levenswijze. De bekende 3P's; people, planet, profit/ prosperity kunnen worden aangevuld met een vierde P, het verbindende element Pneuma.

Het woord pneuma staat voor levensstroom, energie, geest of bezieling. De balans tussen de P's kan alleen blijvend bestaan als er bezieling is. Een bezielde levenshouding waarin men zuiver, betrokken en waardegedreven handelt, denkt en voelt. Pneuma als moreel kompas om zo zicht te houden op de verhouding tussen de verschillende elementen. Anders gezegd: spiritualiteit als motor voor transformatie naar een duurzame samenleving.

Het thema spiritualiteit en de waarde van bewustzijnsontwikkeling en bezieling voor duurzaamheid wordt in onderstaand betoog nader uitgewerkt.

1. Inleiding

Het industriële tijdperk heeft onze leefwijze en relatie tot de natuur ingrijpend veranderd. Het machinale productieproces heeft geleid tot een versneld gebruik van grondstoffen, arbeidskrachten en energie. Massaproductie, ander transport en zelfs nieuwe sociale houdingen kwamen hieruit voort. De industrialisatie toont aan hoezeer men de natuur naar haar hand probeert te zetten. Dit geforceerde, dominerende handelen is kenmerkend voor de ontworpen relatie die - vooral de westerse - mens heeft met de natuur en met elkaar. De door de mens ontworpen processen en producten staan in vergelijking met landbouwkundige processen ver af van de natuur. Kijken we naar de huidige maatschappelijke realiteit dan zien we dat we op vele fronten naar een wereldcrisis toegroeien: politiek, economisch, grondstoffen, water, energie, klimaat, biodiversiteit, overbevolking et cetera. De disbalans van de wereld wordt op alle vlakken zichtbaar. Toch zijn er nog steeds mensen die de noodzaak tot verandering niet inzien en wordt de verantwoordelijkheid ontdoken. De oorzaak en het voortduren van de problemen wordt vooral buiten onszelf gezocht.

Vanuit spiritueel oogpunt kunnen we zien dat de mens zich niet meer verbonden voelt en de van nature aanwezige band met de natuur verloochend. Daarbij zien we dat door gewenning - een van oorsprong belangrijk overlevingsmechanisme - mensen zich aanpassen aan de omstandigheden en hun omgeving. De schaduwzijde van dit mechanisme is dat veel mensen aspecten als ontbossing, hongersnood, rampen en dergelijke normaal zijn gaan vinden. De mens gelooft niet meer in grootsheid, waarbij alles verbonden is, heel

Samenvatting OCF-themaraapport Spiritualiteit

en in beginsel heilig. Toch zien we tegelijkertijd, zeker in het westen, een groeiend moreel maar ook spiritueel besef ontstaan, waarin weer meer betrokkenheid bij de aarde en de mensheid ontstaat.

Concreet zijn er een aantal ontwikkelingen te benoemen die de potentie in zich dragen voor een positieve ontwikkeling. De wereld groeit in hoog tempo toe naar één wereldgemeenschap, niet alleen in materiële, maar ook in sociale zin. Denk aan ontwikkelingen zoals internet met google, facebook, wikipedia, de wereldhandel, multinationals, culturele en sportieve uitwisselingen. Deze groeiende interesse is niet alleen zichtbaar in de persoonlijke sfeer, maar ook in het bedrijfsleven. Een Universiteit als Nyenrode heeft bijvoorbeeld een hoogleraar aangesteld met als leerstoel business spiritualiteit. Meditatie- en mindfulnessopleidingen springen als paddenstoelen uit de grond. Naast Ode en de Hapinez behandelen vele Nederlandse magazines de beleving van spiritualiteit. Het bezoek van de Dalai Lama aan Nederland bracht beroering teweeg en in 2010 stonden er drie nieuwe partijen op die spiritualiteit omarmen.

Het is dan ook niet vreemd dat toen de plannen voor Our Common Future 2.0 wereldkundig zijn gemaakt, spiritualiteit thema expliciet werd meegenomen. Deze themagroep heeft het tot haar taak gerekend om de toegankelijkheid en toepasbaarheid van spiritualiteit in relatie tot duurzaamheid te verkennen. Waar willen wij over 25 jaar zijn binnen dit thema?

2. Methoden

In dit crowdsourcing project werkte een groep van twintig personen samen aan een visiedocument rondom spiritualiteit en duurzaamheid. Deelnemers kenden elkaar bij aanvang van het project niet. Een extra uitdaging lag in het feit dat er gewerkt werd met nieuwe media zoals hyves, skype en googledocs en slechts af en toe fysiek samenkwamen. Voor de meeste deelnemers bleek dit een nieuwe vorm van werken.

In aanvulling op deze werkwijze is gekozen voor de U-theorie zoals ontwikkeld door Otto Scharmer, als proces om de onderzoeksvraag te beantwoorden. In deze aanpak wordt eerst het onderwerp in de breedte onderzocht. Vervolgens proberen de deelnemers zich bewust te worden van alle vooronderstellingen om daarna als het ware af te dalen in de U en te proberen die vooronderstellingen los te laten. Vanuit een open geest, een open hart en open wil wordt ruimte gemaakt voor een nieuwe toekomst, het zogenaamde presencing. Vervolgens vindt weer de beweging naar boven waar plaats, voor wat men noemt het prototypen. Hier worden oplossingen voorgesteld. De themagroep Spiritualiteit koos daarbij tevens voor een nieuwe organisatievorm: het organisch leiderschap. Er is gewerkt zonder vaste leider of hiërarchie. Iedere deelnemer nam afwisselend de leiding en vulde een rol naar eigen kwaliteit in, waarbij taken gemakkelijk werden opgepakt. Om aan informatie te komen is bronnenonderzoek gecombineerd met informatie uit interviews, literatuur en informatie afkomstig van het Internet.

3. Resultaten

De belangrijkste resultaten van de zoektocht zijn onderverdeeld in zes thema's die in dit samenvattende artikel verkort worden weergegeven.

- 1) Spiritualiteit en spirituele ontwikkeling
- 2) Relatie spiritualiteit en duurzaamheid.
- 3) Religie en duurzaamheid
- 4) De wijsheid van natuurvolkoren
- 5) Evolutie van bewustzijn
- 6) Spiritualiteit en duurzaamheid in 2035

Tot slot wordt het betoog afgesloten met een zevental samenvattende stellingen, aanbevelingen en conclusies.

4. Spiritualiteit en spirituele ontwikkeling

Wat is spiritualiteit nou eigenlijk? Veel mensen zijn op zoek naar een antwoord op deze vraag. Sommige mensen hebben voor zichzelf wel een idee wat het is maar kunnen dit moeilijk onder woorden brengen. Het woord wordt op vele manieren gebruikt en ervaren. Spiritualiteit blijkt (vooralsnog) een containerbegrip. Er zijn vele opvattingen, stromingen en persoonlijke voedingbronnen.

Tijdens ons groepsproces als OCF2.0-werkgroep merkten we dat het ontbreken van een gedeelde taal, het schrijven van een toekomstvisie er niet eenvoudiger op maakt. Spiritualiteit is iets persoonlijk en laat zich moeilijk in woorden uitdrukken. Er lag een uitdaging in het zoeken naar een gemeenschappelijke, verbindende factor.

We zijn uiteindelijk uitgegaan van een zeer brede werkdefinitie, namelijk: 'in contact of verbinding zijn', met jezelf, de medemens, de natuur, de mensheid en de aarde. Ook vaak genoemd zijn woorden als: innerlijke vrede, leven vanuit het hart en handelen voorbij individuele korte termijn belangen en vanuit een hoger doel. Wanneer we zo naar spiritualiteit kijken dan zien we de laatste jaren wereldwijd een sterke toename van spiritualiteit. Dat wat wij benoemen als spiritueel kan ook vanuit de filosofie, psychologie of het humanisme benaderd worden. De spirituele dimensie is dan vermoedelijk te onderscheiden door het (al dan niet) aanwezig zijn van een innerlijke ervaring van verbondenheid.

Spirituele intelligentie, groei en zelfbewustzijn

Als we kijken naar het begrip spirituele intelligentie dan wordt dit omschreven als het vermogen om ons handelen en onze aanwezigheid op aarde in een ruimere context te plaatsen. Het gaat hier om zowel een verbreding als een verdieping van je perspectief en visie. Kernwoorden die daarbij worden aangehaald zijn zingeving en bezieling. Het is deze intelligentie, waarmee we bepalen wat werkelijk bij ons past en of de ene handelwijze of levensweg zinvoller is dan de andere. Het gaat om verbindend denken: creativiteit, inzicht en intuïtief vermogen. Onze Spirituele Quotiënt bepaalt of wij in staat zijn om een persoonlijke afweging en individuele keuzes te maken. De SQ wordt beschouwd

Samenvatting OCF-themaraapport Spiritualiteit

als de essentie van onze intelligentie en als de onmisbare grondslag voor het functioneren van de Intelligentie Quotiënt en Emotionele Quotiënt.

Een manier om spirituele intelligentie te verhogen is het ontwikkelen van intuïtie. Hierbij gaat het om het leren luisteren naar de eigen 'stem' (wat overigens iets anders is als 'gevoel'), onder andere door beperkende overtuigingen te onderzoeken en je bewust te worden van een 'bezielende kracht'. Om dit te kunnen is het nodig om af en toe stil te staan en je (daardoor) open te stellen voor inspiratie. Er zijn vele methoden om dat te doen, waarvan meditatie wel de bekendste is. Het gaat ook om het loslaten van het ego, waarbij we het ego kunnen zien als identificaties met macht, oordeel, onderscheid, erkenning, prestatie, bewijzen en gelijk hebben. Dergelijke identificaties vormen een beperking om te leven vanuit een innerlijke en inspirerende kracht, kern of ziel en zich in te leven in anderen. Op het moment dat iemand in staat is de focus op het kleine 'ik' los te laten, wordt het mogelijk breder te kijken naar wat dat 'ik' overstijgt.

Het is eigen aan ons als menselijke wezens om te streven naar groei en ontwikkeling, ook als we kijken naar wat ons ten diepste drijft. SQ staat in feite los van religie, waarden of cultuur. Spirituele intelligentie is daarmee een motor van alle tijden, maar zeer zeker ook juist van déze tijd. Er zijn diverse mensen met een hoge spirituele intelligentie die door velen worden gezien als de nieuwe leraren, denk aan de Dalai lama Deepak Chopra of Eckart Tolle.

Bewustwording is een belangrijk aspect van spirituele groei en het nemen van verantwoordelijkheid. Door bewuste leermomenten aan te gaan wordt het mogelijk meer inzicht te ontwikkelen over wie je daadwerkelijk bent. Het gaat over vragen als: Wat zijn kwaliteiten, idealen, passies, los van de geldende norm of wat anderen er van vinden? Maar ook: Wat zijn leerpunten? Waar liggen je grenzen en beperkingen? Het is belangrijk een duidelijk beeld te hebben van deze eigenschappen en mogelijkheden om verantwoordelijkheid te kunnen nemen. In het nemen van verantwoordelijkheid zit onder andere in de balans tussen jezelf en je omgeving. Zonder spirituele ontwikkeling is het moeilijk om te zien dat eigenbelang en het belang van de gemeenschap in wezen geen tegenstelling is. Pas vanuit die optiek is het mogelijk te kijken naar oplossingen die niet uitmonden in een soort mager compromis. Een balans waarbij beide water bij de wijn moeten doen. Het ontwikkelen van bewustzijn ontstaat wanneer mensen zichzelf 'waarom'-vragen gaan stellen. Het gaat over het zoeken naar verbanden, door vooronderstellingen en de zin achter dingen aan het licht te brengen. Het ontstaat wanneer we dieper na denken, door scherper van onszelf bewust te worden, door eerlijker tegen ons zelf te zijn. Bewustzijnsontwikkeling rekt of heft zelfs grenzen op en bevordert dat mensen verantwoordelijkheid nemen voor hun denken en handelen. Hoe meer individuen dit proces 'bewust' bewandelen, hoe meer mensen vanuit een intrinsieke motivatie hun verantwoordelijkheid zullen oppakken. Simpelweg omdat waarden als 'zorg voor elkaar' of schoonheid diepe waarden zijn die eigen zijn aan mens-zijn.

5. Religies en duurzaamheid

Religies gaan vaak over collectieve en ook onveranderlijke waarheden. Religies zijn daarbij voor het grootste deel van de wereldbevolking een belangrijk moreel

Samenvatting OCF-themaraapport Spiritualiteit

kompas waarop zij hun denken en handelen baseren. Veel oosterse en ook inheemse religies gaan er van uit dat de mens en natuur met elkaar verbonden zijn. Bij openbaringreligies als het Jodendom, christendom en de Islam wordt gesproken over God die de aarde in bruikleen aan de mens heeft geschonken met de opdracht er respectvol mee om te gaan. Alle religies erkennen feitelijk de heiligheid van de natuur. Deze religieuze visies kunnen in feite een belangrijke bijdrage leveren om de mensheid aan te zetten tot duurzaam handelen. Deze rol wordt door religieuze leiders helaas vaak nog maar beperkt opgepakt. Alle religies kennen spirituele of mystieke stromingen, waarbij spiritualiteit of mystiek kan worden omschreven als de weg om tot verbinding te komen, met het goddelijke of het al.

Naast de traditionele religies met hun spirituele stromingen zijn er momenteel veel nieuwe spirituele stromingen. Deze worden vaak geplaatst onder New Age, die overigens vaak ook hun wortels weer hebben liggen in de oude religies. Veel belangstellenden van deze stromingen houden er een bewuste leefstijl op na, zijn vaak vegetariër en streven naar een duurzame leefstijl.

In zijn algemeenheid kunnen we stellen dat spiritualiteit een persoonlijke ervaring is die met het leven van de mens meegroeit. Bij spirituele of mystieke ervaringen, tijdens meditatie of gebed, waarin als het ware woorden en concepten wegvallen, kan men tot een eenheidservaring komen. Deze ervaring maakt dat mensen een diep respect voor het leven krijgen waardoor men als vanzelf respectvol met het leven en de aarde omgaat.

6. De relatie tussen spiritualiteit en duurzaamheid

We zouden kunnen zeggen dat hoe meer individuen een 'bewust' proces bewandelen, hoe beter dit 'uitpakt' voor een duurzame ontwikkeling. Hierbij gaat het om meer zelfbewustzijn. Het wereldbeeld verschuift in oriëntatie van ik naar wij naar wij allemaal, dat wil zeggen; Men wordt zich gewaar van de onderlinge verbondenheid tussen mensen, dieren, het geheel. Spiritualiteit draagt ook bij aan het onderzoek naar eigen waarden. Basale drijfveren van mensen zijn universeel. Allemaal willen we iets doen met ons talent, willen we creëren en willen we van betekenis zijn voor anderen. De ontwikkeling van deze waarden draagt in die zin bij aan duurzaam gedrag. Spirituele training vergroot tevens onze capaciteit voor zorg en compassie en leidt tot meer innerlijke vrede. De kwaliteit van leven wordt dan niet meer zozeer gezocht in uiterlijke zaken wat veelal leidt tot een minder materialistische levensstijl. Werkelijk 'in contact staan' met wat zich in deze wereld voordoet leidt tot betrokkenheid en verantwoordelijkheidsbesef. Ook het daadwerkelijk/innerlijk besef van verbinding met de volgende generaties(zie de definitie van Brundtland uit 1987), wat veel beoefenaars van spiritualiteit hebben, leidt tot het nemen van verantwoordelijkheid voor de aarde.

De Amerikaanse ecofilosoof Joanna Macy is van mening dat veel psychische problemen van deze tijd onbewust samenhangen met de achteruitgang van onder andere de natuur. Mensen lijden psychisch aan de milieuproblemen. Zij hebben het gevoel dat ze machteloos staan tegenover deze ontwikkelingen. Door deze pijn te onderdrukken raken ze uit contact met zichzelf en de aarde. Door dit weer woorden te geven wordt de pijn gedeeld en merken ze dat ze deel zijn van

een veel groter geheel. Het bevrijdt om anderen te helpen. Joanna Macy laat mensen ook duidelijk zien en ervaren dat ze deel uit maken van een web van leven in plaats van dat ze losstaande individuen zijn. Deze visie van een levensweb komt uit de moderne systeemtheorieën die duidelijk maken dat we een eigen ik hebben maar tevens in alles via een web verbonden zijn. Hoewel we gewoon zijn onszelf als een afzonderlijk, onafhankelijk individu te zien, maakt dit gezichtspunt duidelijk dat ons handelen er altijd toe doet, dat we altijd invloed hebben.

7. De wijsheid van natuurlvolkeren

Menselijk handelen is vandaag de dag veelal gebaseerd op een antropocentrisch wereldbeeld waarin de mens zich superieur acht en meent dat de aarde hem ten dienste staat. Dit wereldbeeld en de daarbij horende ontwikkelingen als industrialisatie, profit-gedreven productie, verstedelijking en dergelijke, negeert diepere waarden en spiritueel menselijke wetten in het leven. Een neveneffect van de uitgebreide industrialisering is de vernietiging en/of neergang geweest van inheemse volkeren, alsmede hun economieën, ecologische systemen en hun cultureel erfgoed. De eeuwenoude tradities van de Lakota Indianen, Aboriginals, Maori's, Hottentots, de Zulu's werden onder meer sociaal, politiek en economisch vlak ontworicht door kennismaking met onze consumptiecultuur. Europees imperialisme en kolonialisme vonden op grote schaal plaats in ondermeer Afrika en Azië.

Paradoxaal genoeg, zijn het juist bedreigde etnische groepen of inheemse volkeren zoals de Lakota Indianen in Amerika en Aboriginals in Australië die vanuit het westen in de belangstelling staan. In de huidige mondiale crisis ontstaat bij veel mensen een besef dat we van hún (hadden) kunnen leren. Veel van de etnische bevolkingsgroepen koesteren van oorsprong een diepe band met de natuur. Duurzaamheid is voor hen zo logisch dat ze er in hun taal vaak niet eens een woord voor hebben. Wij in het westen zijn verwijderd geraakt van vanzelfsprekend respect en eerbied voor onze graanvelden, de bomen, rivieren en wilde bossen.

Willen wij de band met de natuur eren dan zal ons wereldbeeld moeten kantelen en zal er, net zoals bij inheemse volken, meer ruimte moeten komen voor een oprechte nederigheid en waardering voor de natuur. Duurzaamheid is niets nieuws, maar aanwezig daar waar mens, dier en milieu in balans een cirkel vormen. Onbespoten eten, kleding van natuurlijke materialen, recycling, wonen in energiezuinige huizen, ... alles was er al. Praten over duurzaamheid is een 'uitvinding' van een minderheid op deze aarde, die zelf de grootste milieubelasting veroorzaakt door een levensstijl met een zeer hoog consumptieverbruik.

Wij kunnen weer opnieuw leren van en over de natuur via degenen die dit contact hebben weten te bewaren. De Rio Declaration on Environment and Development stelt vast: 'Inheemse mensen en groepen en andere lokale gemeenschappen kunnen een essentiële rol spelen in milieu- en omgevingsmanagement en duurzame ontwikkeling, vanwege hun kennis en traditionele praktijken.' Volgens de Maori is de natuur zelf een levend wezen. Het in contact treden met de natuur is verbonden aan talrijke rituelen en tradities.

Het land, de bergen, lucht, stenen worden door de Maori niet slechts gezien als hulpbronnen, maar als belangrijkste bron om hun identiteit aan te ontleen. Er zijn lessen te leren uit de wijze waarop oeroude tradities zich tot moeder aarde verhouden. Door een intensivering van het contact tussen beide groepen, zullen bij beide nieuwe culturele patronen ontstaan. De manier waarop het westen andere tradities benadert dient daarom wel integer te zijn. Oprechtheid, betrokkenheid en integriteit voorkomen dat er een nieuwe vorm van imperialisme wordt gecreëerd.

8. Evolutie in bewustzijn

‘De oplossing voor de toekomst ligt in een evolutie van ruimer bewustzijn.’ Dat stelt onder meer Erwin Laszlo die als baanbrekend wetenschapper probeert aan te tonen dat het heelal een samenhangend en levend geheel vormt. Bewuste evolutie betekent dat we de crisis ook kunnen zien als een kans, een moment van transformatie. Ook wordt vaak gewezen op de mogelijkheid van een collectief ontwaken op een hoger bewustzijnsniveau. Bewuste evolutie is hét spirituele verhaal van deze tijd, ontwikkeld en omarmd door visionairs en moderne denkers uit verschillende gebieden. Het brengt verschillende wetenschapsvelden bijeen en geeft zo een moderne kijk op hoe het leven zich ontwikkeld heeft en zich in tijden van crisis kan doorontwikkelen.

Ervin Laszlo spreekt van een naderend chaospunt door de vele wereldcrisissen en die een kans zijn op transformatie. Stuart L. Heart heeft het over chronocentrisme door onbegrensde mogelijkheden tot uitwisseling en de mondiale inter-afhankelijkheid. Thomas Berry geeft aan dat we de kennis van het matriarchaat en natuurlvolkeren, van wijsheidstromingen wereldreligies en van de wetenschap met elkaar moeten integreren. Barbara Max Hubbard benoemt de ontwikkeling waarin het menselijk denken en bewustzijn en de evolutie van het leven kunnen integreren tot een vorm van cocreëren. Rudolf Steiner werkte noodzakelijke samenlevingsmodellen uit waar wetenschap en geestelijk weten samengaan. Herman Wijffels beschrijft een transitie waar entrepreneurs van het nieuwe denken zich geleidelijk wereldwijd verbinden. Vele denker horen in dit rijtje thuis. Deepak Chopra, psycholoog Dr. Mihaly Csikszentmihalyi en kwantum fysicus David Bohm om er nog maar een paar te noemen.

Dat de aarde met de mensheid in een noodzakelijke transformatiefase zit wordt niet alleen onderkend door de wetenschap, maar is ook voorspeld door veel inheemse volkeren, spirituele stromingen en religies. Zo spreken de openbaringreligies (Jodendom, christendom islam en bahai, net als sommige inheemse religies of boeddhistische stromingen) over een nieuw paradijselijk tijdperk na een donkere periode, waarin de mensheid meer in eenheid en harmonie zal leven. De mensheid zal hiervoor een innerlijke verandering doormaken. De kern hiervan is dat de mens leert handelen vanuit contact met het geheel, voorbij het eigen en korte termijnbelang.

Willen we de schaduwzijde van ons handelen werkelijk kunnen onderkennen, dan zullen we onszelf geestelijk moeten ontwikkelen. Evolueren door ons te leren verbinden met onze omgeving om van daaruit bredere inzichten te verwerven over de werkelijkheid. Evolueren door weer meer te leren denken vanuit ons hart om zo in staat te zijn denken vanuit het belang van het geheel.

Positieve ontwikkelingen

De ontwikkelingen zijn overal ter wereld al zichtbaar: nieuw bewustzijn, nieuwe waarden, nieuwe ethiek. Denk aan ethisch investeren, maar ook de toename van bewustzijn aan zowel de kant van investeerders als bedrijven. De opkomst van een modern wereldsysteem en sterke globalisering, maakt het mogelijk meer van elkaar te leren, snel informatie uit te wisselen en kennis te maken met verschillende gebruiken, tradities en waardesystemen. Ook zijn er in de samenlevingen over de hele wereld veel vredesbewegingen zichtbaar. Mensen richten samenwerkingsverbanden op om terrorisme, geweld en oorlogen tegen te gaan. Niet door meer oorlogen te voeren maar door opbouwende dialogen en het besef dat we samen de problemen op moeten lossen (zie o.a. Laszlo). Wereldwijd is er de opkomst van een nieuwe subcultuur: de cultural creatives. Inmiddels blijkt één op de vier Nederlanders tot deze groep te behoren. Moderne mensen, met beide benen in de samenleving staan en die afstand doen van de heersende cultuur van haast, geld en productiviteit. Zij proberen zich niet te verliezen in onmacht, maar blijven positief en kiezen voor zingeving. Zij staan open voor een ruimere blik op de werkelijkheid, maken zich zorgen over de toekomst van de aarde en stemmen daar hun denken, doen en handelen op af.

Positieve ontwikkelingen op het gebied van religie zijn gaande. Een voorbeeld is de conferentie 'Many Heavens, One Earth' in oktober 2009 in Londen waar alle wereldreligies samen kwamen en die gehouden werd voorafgaand aan de klimaatconferentie in Kopenhagen. Ook buiten deze conferentie zien we dat religies er elkaar beginnen op te zoeken. Ook zien we dat wetenschappers zich via de grenswetenschappen en fysica de geestelijke dimensie beginnen te ontdekken. We zien politici die merken dat hun tools onvoldoende geschikt zijn om de urgente uitdagingen van deze tijd aan te gaan. Diverse mensen gaan op zoek naar nieuwe inzichten en tools, voorbij de ouder vooronderstellingen en dogma's.

Paradigmaverschuiving

Ons huidige handelen wordt bepaald door onze kijk op de werkelijkheid. Dit werkelijkheidsbeeld wordt in het westen bepaald door inmiddels verouderde denkbeelden en wetenschappelijke inzichten. Als mens zouden we los staan van onze omgeving, wetenschappelijk aantoonbaarheid is de norm, et cetera. Naast de wetenschap wordt ons wereldbeeld gevoed door onze (religieuze) antropocentrische visie waarin de mens als enig bezielde wezen boven de dieren en planten staat en de aarde door God in bruikleen aan de mens gegeven heeft voor eigen gebruik.

Vanuit de laatste inzichten van de fysica [1] maar ook vanuit inzichten van oude volkeren en oosterse religies weten we dat de aarde de kosmos en al het aardse leven met elkaar een verbonden systeem vormen en alles elkaar beïnvloed en groeit naar steeds grotere differentiatie. Zonder een dergelijk besef van verbonden-zijn, zijn mensen geneigd zich vooral te richten op hun eigen belang. Wat ogenschijnlijk een optimalisatie of vooruitgang lijkt, blijkt voor wie

zorgvuldiger kijkt in de praktijk anders uit te pakken. Mogelijk negatieve effecten voor het grotere geheel zullen namelijk als een boemerang, direct of indirect een ondermijnende invloed hebben.

9. Visie 2035

We groeien, volgens de Amerikaanse eco-theoloog/filosoof Thomas Berry in 2035 toe naar een nieuwe maatschappij waarin de mens leert in evenwicht met de planeet te leven. Hij spreekt in dit verband over 'Ecozoicum'. Men zal niet alleen gericht zal zijn op de huidige generaties maar ook op toekomstige. In dit tijdperk zal volgens Berry de mensheid het hoogste beschavingsniveau bereiken dat de aarde ooit gekend heeft. De route daarnaar toe is volgens ons er een van turbulentie en onzekerheid en crisissen, die nodig zullen zijn om de mensheid wakker te schudden. Hieronder is voor een aantal deelthema's ons beeld van 2035 weergegeven.

Samenleving

De verwachting van het beeld van Nederland in 2035 is een land waar weer meer sociale samenhang is maar minder zekerheden zijn, waar zorg voor de aarde en geestelijke groei belangrijker wordt gevonden dan materiële welvaart, waar natuur en cultuur samengaan, waar weer aandacht is voor wijsheidstradities, en duurzame technieken voor iedereen beschikbaar zijn. In dit Nederland is Pneuma, ofwel spirit/geest de erkende vierde poot naast People, Planet Profit/Prosperity. De samenleving is zowel regionaal als mondiaal. Door internet zullen gelijkgestemden nog meer dan nu met elkaar verbonden zijn. Op wereldschaal zal er een grotere samenwerking zijn tussen volkeren, waarbij morele waarden steeds meer naar elkaar toegroeien. Ook religies zullen in 2035 veel meer naar elkaar toegegroeid zijn. Spiritualiteit zal meer opgenomen zijn in het dagelijkse, maatschappelijke leven.

Spiritualiteit en religie

Het bewustzijn zal groeien dat:

- 1) de aarde een verbonden leefsysteem is, waarbij iedere handeling en zelfs iedere gedachte, invloed heeft op alles.
- 2) we als mens (mede)verantwoordelijk dragen voor de aarde en het welzijn van toekomstige generaties van zowel mensen, dieren als planten.
- 3) onze eigen ontwikkeling gekoppeld is aan dat van de kosmos en de uiterlijke en innerlijke wereld met elkaar verbonden zijn.
- 4) Het juist gaat ook om zorgdenken in plaats van enkel groeidenken en om een holistisch (en-en) in plaats van dualistisch mentaliteit (of-of)
- 5) De wijsheid van het hart minstens zo belangrijk is als de kennis van het hoofd.

Religies zullen meer open staan voor elkaars denkbeelden en zijn bereid zijn hun dogma's te toetsen aan de maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen, vraagstukken en inzichten. Vanuit inzicht in de kennis vanuit

Samenvatting OCF-themaraapport Spiritualiteit

spirituele tradities, oorspronkelijke volkeren en matriarchale samenlevingen, de wetenschap en cultuur, komen mensen tot nieuwe inzichten, denkpatronen en leefwijzen.

Politiek

Om mondiale problemen op te lossen, zullen regeringen proactieve mechanismen ontwikkelen in plaats van bureaucratie, en zullen aansluiting zoeken bij andere landen. Het gaat onder meer over regelgeving (politiek, juridisch, economisch, technologisch) op het gebied van het herstel van de natuur, voor afval reductie, voor behoud van grondstoffen, voor gelijke kansen, en het verbannen van armoede. Er is mogelijk een ministerie voor 'moeder aarde' zoals we dat nu al in Bolivia kennen. De problemen die op ons afkomen vragen om mondiale oplossingen: lokaal handelen afgestemd op het ecosysteem van de aarde. Of, zoals de Britse econoom Schumacher ooit zei: 'Think globally, act locally'.

Bedrijfsleven

Bedrijven zullen allereerst dienstbaar zijn aan de samenleving en de aarde. De producten en diensten die ze leveren verbeteren de kwaliteit van het leven op aarde. Ze zijn daarbij niet alleen goed voor de mens maar leveren tevens een bijdrage aan het herstel van het ecosysteem. Bedrijven hebben in 2035 al lang ontdekt – bijvoorbeeld door een tekort aan grondstoffen maar ook door veranderde waarden en normen - dat niet duurzaam werken de continuïteit van het bedrijf in gevaar brengt.

Wetenschap en techniek

Vanuit een dieper inzicht en ervaring omtrent de eenheid en onderling afhankelijk van alles zal de wetenschap inclusief de economie en de techniek allereerst ten dienste komen staan van ontwikkelingen die het evenwicht van het leefsysteem van de aarde herstellen. De wetenschap zal zich verbinden met de kennis vanuit wijsheidstradities en de kennis van oude volkeren. Deze fusie zal leiden tot een transformatie in ons denken waardoor we zaken vanuit het grotere geheel kunnen doorgronden. De Amerikaanse filosofe en ziener Barbara Max Hubbard ziet de technische en wetenschappelijke vaardigheden van de mens en de evolutionaire krachten van het leven tot een systeem samenvloeien. Het gebruik van duurzame technieken zal normaal en toegankelijk zijn voor iedereen. Concreet zien we dit op diverse plekken terugkomen; De techniek van gebouwen is uit de natuur afgeleid. Ook de vormen zijn meer organisch. De gebouwen zullen hun eigen energie opwekken en meer onderdeel zijn van de natuur. Op de wegen bewegen vrijwel geruisloos elektrische voertuigen. Voeding is biologisch. Steden zullen groener zijn en groen en bebouwing zijn meer met elkaar verweven. In de economie wordt de waarde oriëntatie verlegd van bruto nationaal product naar bruto nationaal geluk.

Leiderschap

Bij leiderschap zijn authenticiteit, verbondenheid vanuit het hart, en handelen vanuit een dienende houding naar de samenleving en de aarde belangrijke kerncompetenties. Ze zijn een antwoord op de veranderende tijd waar duurzaamheid, zorg voor de aarde en persoonlijke ontwikkeling belangrijke waarden zijn geworden. Werknemers zijn 'interne partners', die de mogelijkheid moeten krijgen om hun creativiteit en volle potentieel te kunnen ontwikkelen. Bedrijven en werknemers maken deel uit van wereldwijde netwerken van collega's of partners met wie ze samenwerken. Kennis is allereerst een middel om gewenst duurzame ontwikkelingen wereldwijd te versnellen. Intellectueel eigendom zal daarom geen issue meer zijn. Mensen leren meer vanuit hun hart en authenticiteit en daarmee hun innerlijk potentieel, ofwel hun SQ (spirituele quotiënt) te ontwikkelen. Hierdoor zal men ook meer in vrede leven met de omgeving en rekening houden met de mondiale belangen. De nieuwe burgers zullen met bewuste waarden de maatschappij anders inrichten.

Onderwijs

Spirituele vorming is nodig op school, in opleidingen en in (bedrijfs)trainingen. Het is bij steeds meer mensen even belangrijk als gezond voedsel en beweging. In het lager onderwijs - vaak de ruggengraat van de samenleving genoemd - is spiritualiteit ingebed. Lessen staan in het teken van aandachtig leven, affirmaties en verbondenheid. De connectie met kinderen over de hele wereld is vanzelfsprekend, hoe zij leven en soms moeten werken. Dat wij verbonden zijn en een onderdeel zijn van de natuur is een vanzelfsprekend uitgangspunt. Kinderen van deze tijd vragen al om een vernieuwing in leraarschap. Ze vragen om een leraarschap vanuit het hart, en in verbinding met het hoofd. Kinderen zijn vaak hooggevoelig, buitengewoon gericht op rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid, verbinding en liefde. Deze kinderen worden ook wel nieuwwetijdskinderen genoemd. Steeds meer zal een beroep gedaan worden op het onderwijs om zich hieraan aan te passen. Oude methoden leiden tot kinderen met 'leer en gedragsstoornissen', zoals roken, blowen, drinken en anderen lastig vallen, stennis schoppen en afgeleid zijn in de klas.

Onderwijs in 2035 zal beantwoorden aan het verlangen naar liefde en verbinding. Voor kinderen gaat het erom dat docenten les geven vanuit hun hart en dat ze de intentie hebben om het unieke potentieel van ieder kind te ontdekken. Onderwijs zal meer geïndividualiseerd worden en minder gericht op toetsen, gemiddelden, vaste routes. Bij de hervorming van het onderwijs zal spiritueel inzicht een uitgangspunt zijn. In het nieuwe onderwijs zal het niet zozeer de intellectuele vorming centraal staan, maar de verzorging van de ziel van het kind. De ziel van een kind kan gevoed worden door religieuze verhalen, sprookjes, speelse creativiteit, beeldend denken en een doorvoelde omgang met de natuur. Bij het nieuwe onderwijs gaat het om onderwijs waarbij creativiteit centraal staat in de vorm van theater en schilderen, zingen, samen leren werken en aandacht voor de bewustwording van emoties. De intellectuele vorming zal in de toekomst meer aansluiten op de unieke interesse, nieuwsgierigheid en het tempo van het individuele kind.

Wonen

De nieuwe structuren die op aarde zullen ontstaan zijn gebaseerd op kleinschaliger dorpsgemeenschappen, enigszins zoals de oude dorpjes van vroeger, maar dan zonder dogma's en met een open structuur en verbonden met de buitenwereld. Lokale gemeenschappen dragen bij aan het verminderen van bijvoorbeeld vervoersbewegingen en feedbackloops worden kleiner; We worden eerder met de consequenties van ons gedrag geconfronteerd. Maar vooral versterkt het vormen van een lokale gemeenschap een gevoel van verbinding met de wereld om je heen.

De wijze van wonen zelf zal ook veranderen. Woningen 'consumeren' niet langer maar dragen bij aan hun omgeving. Verder zal wonen meer afgestemd zijn op haar natuurlijke omgeving. Verbinding met de natuur werkt diep door in de wijze waarop wij in het leven staan; Mensen die in landelijke gebieden wonen, openen zich bijvoorbeeld makkelijker op spiritueel niveau. Wonen in grote steden met hoogbouw zal daarom ook meer en meer in harmonie worden gebracht met de menselijke natuur.

Samenwerkende disciplines

Een wezenlijke stap voorwaarts is mogelijk wanneer religies en wetenschap gaan zien dat zij verschillende wegen bewandelen maar hetzelfde einddoel hebben; Een mens die gelukkig is omdat hij verbonden is met - en kennis heeft van wat het leven ten diepste is. Een belangrijk streven is daarom dat zowel religies als wetenschap inclusief filosofie, maar ook politiek, zich blijvend voor elkaar zullen openen en van elkaar gaan leren om, voorbij hun eigen gelijk. Zo wordt het mogelijk om te werken aan een aarde en wereld in verandering, waar zowel de moderne wetenschappelijke kennis als de wijsheid van oude volkeren en (religieuze) wijsheidstradities een plek hebben. Die integratie van disciplines is nodig om vanuit het bewustzijn van de urgentie van deze tijd te werken aan een nieuwe wereld. Volgens futurist Patrick Dickson zijn er momenteel weinig baanbrekende innovaties waar deze grensoverstijgende kruisbestuiving niet plaatsvindt. Ook op lokaal niveau zien we overal mensen uit totaal verschillende subculturen de handen ineen slaan.

Wanneer dit zal gebeuren is zeer moeilijk te voorspellen. Sommige denkers noemen het jaar 2050 als haalbaar, terwijl anderen zich richten op een transitie van meerdere generaties. De tussentijd zal onzeker en onrustig zijn in sociale en economische opzichten. Maar deze onzekerheid daagt uit om de huidige aannamen grondig te analyseren op onze weg naar een nieuw tijd met een nieuwe maatschappij.

Pneuma

Zoals al in de inleiding is aangehaald, staat Pneuma voor 'geest' en de oorspronkelijke betekenis is vitale levensenergie. Waar de definiëring van de P van People bij veel mensen zich beperkt tot materiële en/of sociaal-emotionele aspecten, gaat de P van Pneuma juist in op de geestelijke rijkdom van het leven.

Samenvatting OCF-themaraapport Spiritualiteit

Dit is inmiddels geen onderstroom meer in de maatschappij. Eerder in dit betoog werden de cultural creatives al genoemd. Zij ervaren dat vaardigheden en contacten belangrijker zijn dan status en bezit.

'Verbinding' is een belangrijk kenmerk van het begrip Pneuma. Een tweede kenmerk is 'betekenis'. Dit sluit aan bij het streven van mensen naar een hoger doel. De drie P's Planet, People, Prosperity/Profit bevinden zich allen in het 'platte' vlak. Pneuma, geeft een nieuwe verticale dimensie aan het geheel. Pneuma is daarmee een belangrijke factor om duurzaamheidsdenken werkelijk in beweging te krijgen. De vorm waarin deze verticale dimensie tot uiting komt kan voor iedereen iets anders betekenen: verbinding met het hogere, tussen verschillende generaties of met jezelf.

Duurzaamheid hoort bij een moderne manier van leven. Pneuma staat voor een gezamenlijk nieuw waardepatroon van een samenleving. Het is de nieuwe wind die waait. Een nieuwe cultuur, zorg voor elkaar en de maatschappij. Waardoor zorg voor people/ planet en prosperity vanzelf volgen. Pneuma is de noodzakelijke additionele (geestelijke) voeding. Door bezieling kan duurzaamheid worden verankerd wat leidt tot 'innerlijke duurzaamheid'. Er zijn vele mogelijkheden waarop mensen een bijdrage kunnen leveren aan een duurzamere wereld. Voor ieder is dit een eigen pad. Het werken aan je persoonlijke ontplooiing en bewustzijnsontwikkeling is een voorwaarde. Door bewustzijn, respect en liefde te ontwikkelen zul je tevens als mens een voorbeeld zijn voor anderen.

10. Samenvattende stellingen

Het voorgaande betoog is globaal samengevat in een zevental stellingen. Deze stellingen zijn bedoeld als een bijdrage aan het debat om zodoende de visie verder te kunnen verdiepen.

- 1) Pneuma, het Griekse woord voor geest of spirit, is de noodzakelijke vierde P in de rij People, Planet, Profit/Prosperity.
- 2) Spiritueel ontwaken is nodig maar ook al wereldwijd aan de gang
- 3) Spirituele ontwikkeling is in de hele samenleving nodig om de huidige vraagstukken rond duurzaamheid gezamenlijk en integraal op te pakken.
- 4) Religies en spirituele stromingen kunnen een rol spelen bij het vergroten van de aandacht voor spiritualiteit.
- 5) Het wereldbeeld van mensen kantelt naar een wereldbeeld van verbondenheid, alles is een, waarin mensen, andere leefvormen en materie waarde hebben en van elkaar afhankelijk zijn.
- 6) De realiteit van een noodzakelijke bewustzijnstransformatie wordt erkend en maakt het mogelijk dat we de problemen van onze tijd niet enkel meer zien als losse rationele financiële of politieke vraagstukken maar als een uitdaging om deze vanuit een hoger moreel bewustzijn in samenhang op te pakken.
- 7) Het is goed om dienend innerlijke duurzaamheid te ontwikkelen op basis van wijsheid en ons denken en handelen te baseren op een visie die zich aan ons wil ontfouwen vanuit een open geest een open wil en een open hart.

11. Aanbevelingen

Naar aanleiding van het betoog worden een aantal suggesties gedaan die bij zouden kunnen dragen aan het versterken van de rol van spiritualiteit in de samenleving, om zo bij te dragen aan duurzame ontwikkeling.

Ruimte voor spirituele groei:

- Meditatie, yoga, spiritueel leiderschap op de werkvloer, in het onderwijs en in de gezondheidszorg.
- Aandacht voor spiritualiteit in gebieden waar mensen extra baat kunnen hebben bij dit thema, zoals: jeugdzorg, psychiatrische instellingen en re-integratie trajecten, detentie en jeugdinstellingen.
- Het vergoeden van meditatie, yoga en aanverwante trainingen door zorgverzekeraars of subsidiegevers.
- Een overkoepeld orgaan waar alle spirituele organisaties bij aangesloten zijn, die krachten kunnen bundelen op vriendelijke manier reclame kunnen maken.

Aandacht voor een nieuwe ruimere visie op de werkelijkheid:

- door de visie dat we een verbonden systeem zijn te verdiepen in het wetenschappelijke denken, de gezondheidszorg, de politiek, het onderwijs, de economie enzovoort.
- door als religieuze en spirituele stromingen op zoek te gaan naar datgene wat verbindt en de dogma's te onderzoeken van de visies en wijsheid van andere stromingen, wetenschappelijke inzichten.

Aandacht voor werken vanuit verbondenheid:

- door spirituele vaardigheden als verbondenheid, empathie, mededogen en intrinsieke motivatie als waarheid, eerlijkheid en schoonheid in te zetten om samenwerkingen aan te gaan
- door overheidsbeleid en bedrijfstrategieën te ontwikkelen vanuit de toekomst in plaats van visies uit het verleden. Een methode hiertoe is Theory U van Oscar Schramer.
- door het bedrijfsleven, de financiële sector en de overheid samen te laten werken met het milieu, de derde wereldbeweging, de culturele sector gericht op een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de toekomst van de planeet haar bewoners en de volgende generaties.

12. Conclusie en discussie

We zijn tot een verdieping gekomen van het onderwerp spiritualiteit in relatie tot duurzaamheid; een eerste stap om dit zeer uitgebreide gebied te verkennen. De vraag waar we in Nederland kunnen zijn in 2035 is in dit artikel ook globaal beschreven.

Tijdens het redigeren van de tekst werd er tot het allerlaatste moment vanuit de groep informatie aangedragen om het onderwerp zo uitvoerig en concreet mogelijk te belichten. Kortom: Het is een visie in ontwikkeling. Zij zal in de toekomst hopelijk steeds verder worden aangevuld, uitgebreid en diepgaander

Samenvatting OCF-themaraapport Spiritualiteit

worden. Naast een inhoudelijke verdieping van het thema spiritualiteit zelf, zou het onder meer interessant zijn om binnen de andere OCF themagroepen te zoeken naar raakvlakken en de dialoog verder aan te gaan. Samenvattend mogen we concluderen dat een langere leertijd nodig is om zowel theoretisch als in de ervaringen tot meer structuur en een verdere verdieping te komen.

Spiritualiteit blijkt moeilijk te definiëren. De een denkt aan religie, de ander aan bewustwording en weer een ander heeft het over (holistische) persoonlijke ontwikkeling. Zoveel mensen, zoveel interpretaties. Om als groep op een lijn te komen rondom dit onderwerp bleek een uitdaging op zich. Spiritualiteit (b)lijkt vooralsnog vooral een individuele aangelegenheid. Bovendien heeft spiritualiteit raakvlakken met alle onderdelen van de samenleving en kan de waarde tot uiting komen langs verschillende wegen, denk aan de filosofie, psychologie of het humanisme.

Duidelijk is dat spiritualiteit in deze tijd reeds minder 'eng' of zweverig wordt gevonden. Het heeft ook het imago van geitenwollen sokken inmiddels achter zich gelaten. Een bewuste en bezielde levenswijze integreert zich steeds meer in het dagelijkse leven. Spiritualiteit kan bijdragen aan een duurzamer wereld, omdat persoonlijke spiritualiteit bijdraagt aan het onderzoek naar eigen waarden en de ontwikkeling hiervan. Het pad dat iemand daarin gaat, de vorm waarin dit tot uiting komt en de wijze waarop wordt bijgedragen aan een duurzamer wereld is voor iedereen anders. Voor een ieder geldt echter dat het werken aan je persoonlijke ontplooiing en bewustzijnsontwikkeling een voorwaarde is. Het inslaan van deze weg leidt tot ontwikkeling van meer bewustzijn, meer respect en liefde en daarmee tot een duurzamer wereld. Het gaan van een dergelijke ontwikkelingspad is tevens een voorbeeld voor anderen.

Het is het verbindende element Pneuma, levensstroom en bezieling, wat een wezenlijke aanvulling vormt op de P's van People Planet en Profit. Het is die bezielde levenshouding waarin men zuiver, betrokken en waardegedreven kan handelen, denken en voelen. Pneuma als moreel kompas om zicht te houden op de verhouding tussen de verschillende elementen. Spiritualiteit als motor voor de transformatie naar een duurzame samenleving.

**Het besef,
dat alles en iedereen met elkaar verbonden is.
Dat we één leefsysteem zijn
en alles elkaar beïnvloedt.**

**Het besef,
dat bewust vanuit het hart in contact zijn
met wie jij ten diepste bent,
met je medemensen en al het leven,
een moeilijke maar noodzakelijke weg is
die uiteindelijk leidt tot respect, vertrouwen en
gezamenlijke verantwoordelijkheid voor het geheel
van binnen uit.**

**Het besef,
dat de komende 25 jaar
net zo turbulent zal zijn als de weg van onszelf,
maar de wereld zich uiteindelijk ontwikkelt naar
meer verbondenheid tussen mensen, organisaties en volkeren
waarin cultuur en natuur als vanzelfsprekend samengaan,
duurzame technieken voor iedereen beschikbaar zijn
en wijsheid net zo waardevol wordt als wetenschap.**

Bovenstaande tekst is gepresenteerd op de poster tijdens het OCF symposium op 17 december 2010.

13. Literatuur

1. Capitalism at the Crossroads. Aligning Business, Earth, and Humanity. Stuart L. Heart. Wharton School Publishing. 2007. New Jersey.
2. Anthropology. The Exploration of Human Diversity. Eleventh Edition. 2006 McGraw-Hill New York. Blz 514
3. Hans Rosling New Insights on Poverty
www.ted.com/talks/hans_rosling_reveals_new_insights_on_poverty.html
4. Update Gaia Sira no. 13 november 2010. www.gaiasira.nl geraadpleegd op 30 december 2010
5. M.C.E. van Dam-Mieras. Bewereldevolkingsgroei en energieproblematiek. 2007 igitur-archive.library.uu.nl/sg/2007-1213-200947/c3.pdf geraadpleegd op 2 januari 2010.
6. Bodley 1988 in Anthropology. The Exploration of Human Diversity. Eleventh Edition. 2006 McGraw-Hill New York. Blz 529
7. Akbar Ahmed 1992, 2004 in Anthropology. The Exploration of Human Diversity. Eleventh Edition. 2006 McGraw-Hill New York. Blz 558
8. Cited by Grubb, M. et al. The Earth Summit Agreements: A guide and assesments (1993)
9. www.crystalinks.com/maori.html
- 10 Maori Perspective of the Environment. A Review of Environment Waikato Iwi Environmental Management Plans. Technical rapport no. 2. Laura Whangapirta et al. 2003
researchcommons.waikato.ac.nz/bitstream/10289/886/1/Maori%20perspectives%202.pdf, geraadpleegd op 3 januari 2010
12. Interview met Joanna Macy uit: Politik des Herzens van Geseko von Lüpke. Vertaling: Irma Lamers ABC communicatie Tilburg
13. www.menscentraal.nl/tekst_Marjolein_Rikmenspoel.html
14. Annemarie Hondema, Onderwijs in deze tijd, doen we dat wijs? Een overpeinzing..., Verwachting, 15e jaargang nr. 56.-September 2010 – November 2010. 15.
15. Hans Stolp, op weg naar een ander, nieuw onderwijs. De Verwachting, 14e jaargang nr.51, Juni2009-Augustus 2009

De deelnemers

Caroline Bongers, woonachtig in Lelystad en werkzaam bij gemeente Dronten als accountmanager.

Ervaren hoe het is om deel te nemen aan een *crowdsourcing project* en mijn bijdrage leveren aan een duurzame toekomstvisie vanuit mijn persoonlijke interesse in duurzaamheid. Voor mijn werk neem ik in het kader van de Millenniumdoelen deel aan een Millennium Netwerkgroep. In deze netwerkgroep wordt duurzaam beleid gemaakt voor de gemeente Dronten. Dit in combinatie met OCF 2.0 inspireert mij.

Van huis uit heb ik belangstelling voor 'het ongrijpbare' meegekregen. Vanaf mijn achttiende ben ik in de weer met meditatie en vervolgens ben ik verder op onderzoek op het spirituele vlak gegaan middels reizen door India en het volgen van cursussen. Nu ben ik vooral bezig om spiritualiteit in het hier en nu te ervaren met beide benen op de grond, met een maatschappelijke carrière en toch in balans.

David Andreae, woonachtig in Boxtel, geboren en getogen in Engeland, vanaf 1970 als IT'er werkzaam bij onder andere Philips, nu met pensioen en actief in lokale duurzaamheid als lid van Transition Town Boxtel.

Een bijdrage leveren aan een duurzame toekomstvisie. Dit vanuit mijn persoonlijke interesse in duurzaamheid en mij bezorgdheid voor het welzijn van toekomstige generaties inclusief mijn kleinkinderen.

Van jongs af aan heb ik de spirituele dimensie bestudeerd. De noodzaak tot een wereldwijde duurzame samenleving motiveert mij om mijn denken over spiritualiteit concreter te maken. Het gesprek met andere disciplines zoals moderne wetenschap, filosofie en religie is broodnodig om te komen tot meer inzicht in de oereigenschappen, structuren en processen van het universum. Met een gedeeld wereldbeeld is er kans op een betere ontwikkeling van waarden, rechtvaardigheid, wetten, en systemen voor economie, politiek, onderwijs, enzovoort ter bescherming van de aarde en alle levensvormen.

Foreno van der Hulst, woont in Utrecht en is op dit moment in between jobs of in between job and business.

Vanuit mijn ervaring met duurzame en persoonlijke ontwikkeling weet ik hoe essentieel een positieve toekomst visie is voor het motiveren en inspireren van mijzelf en de mensen om mij heen. Mijn motivatie was dan ook om een positief toekomst beeld te schetsen waardoor mensen worden bewogen om naast te praten, ook over te gaan tot Actie.

Voor mij is bewustzijnsontwikkeling een van de kern aspecten die nodig zijn om te komen tot nieuwe, innovatieve en meer duurzame oplossingen. Het thema spiritualiteit is voor mij het thema dat hier het meeste raakvlak mee heeft. Mijn (spirituele) weg is een diverse, eerst vanuit de opvoeding van mijn ouders, vervolgens via de vechtkunst, reizen, surfen en later door meditatie. Door deze weg te bewandelen is een steeds groter, mooier en wonderbaarlijker deel van de realiteit voor mij geopend....

Ir. **Ilonka de Beer** (1967) wonend en werkend vanuit Amersfoort: zelfstandig adviseur duurzaamheid (Sandalfon Sustainability) en moeder van twee zonen van 5 en 7.

Met een groep mensen samenwerken om een visie te ontwikkelen voor een duurzamer 2035 en zo een bijdrage te leveren aan een leefbaardere maatschappij voor de generatie die na ons komt (o.a. mijn kinderen).

Al ruim 20 jaar ben ik bezig met spirituele/persoonlijke groei via verschillende routes; waaronder reizen, transcendente meditatie en verschillende opleidingen. Mijn bedrijf richt zich op het verduurzamen van andere bedrijven. Ik denk dat

spiritualiteit/zingeving een bijdrage kan leveren aan het meer verdiepen en verankeren van duurzaamheid, ook binnen het bedrijfsleven en wil dit graag als route aanbieden. Deze zoektocht naar de weg, breng ik in, in de groep van OCF.

Loes Berkhout (1985) uit Utrecht, bachelor culturele antropologie. Op dit moment bezig met het creëren van mijn droombaan met de sleutelwoorden: Zuid-Afrikaanse jongeren, ondernemerschap stimuleren, social business, leiderschap en spirituele groei.

OCF 2.0 is voor mij een uitdagend, veelbelovend project dat me in contact brengt met gelijkgestemden. Eindelijk kan ik als individu een (nu zo hard nodige) visie de wereld in helpen, in plaats van aan de zijlijn roepen dat dit in onze huidige maatschappij ontbreekt.

Spiritualiteit is een lastig te bespreken thema, mede doordat veel mensen er een zweverige idee bij hebben. Een maatschappij creëren waarin spiritualiteit een duidelijke rol speelt, kan volgens mij zoveel mensen dichterbij elkaar brengen. Ik zie het als een deel van mijn roeping om mensen kennis te laten maken met de geweldige, nuchtere, praktische kant van een spiritueel bewustzijn.

Mijn naam is **Madelon Stoele** (1972). Ik werk als onderzoeker, tekstschrijver, projectleider en percussionist.

OCF2 biedt mij een mogelijkheid om bij te dragen aan een betere wereld.

Bewustzijnsverruimde ervaringen hebben mijn leven verrijkt. Hierdoor heb ik op gevoelsniveau mogen ervaren dat alles energie is en dat wij met alles en iedereen verbonden zijn. Duurzaamheid zie ik als een oplossing voor de spagaat waarin onze prachtige wereld zich bevindt. OCF2 themagroep spiritualiteit biedt mij de gelegenheid om samen met gelijkgestemden mijn verantwoordelijkheid te kunnen nemen, praktisch en *down to earth*.

I am **Mayra Ortega-Maldonado**. I have two children and live in Lieshout. My profession is sustainability consultant for companies and social organizations via my own consultancy company.

Sustainability is my personal and professional mission. I believe that a small group of committed people can make a difference in this world. This is one of the reasons to join the OCF 2.0. Only we need to act with the heart, find intrinsic motivation and share a common dream to make a positive contribution.

Our sustainability problems cannot be solved with the mentality, technology and tools we have at the moment. We need a new paradigm based on deep values (respect, care, justice, love, to name some) that aims the well-being of all people and nature at the same time. Spirituality for me, is the way to start transforming yourself, find answers, inspiration and the deep values we (as society) need to create a better future.

Menno Uringa, 36 jaar. Natuurlijke zoeker op gebieden als samenwerking, idealen en persoonlijke ontwikkeling.

Ik ben een iemand die maatschappelijk betrokken is en dit niet alleen van de zijkant wil doen. OCF geeft mij een mooie kans om actief deel te nemen aan een actueel maatschappelijk vraagstuk. Tevens is het een project waar ik nieuwe mensen en inzichten zal leren kennen wat de mogelijkheid geeft om kansen en mogelijkheden te benutten.

Mijn spirituele ontwikkeling wordt gekenmerkt door zelfreflectie en ervaren. Vanuit deze hoek heb ik een praktisch beeld van spiritualiteit ontwikkeld, welke op een positieve manier kan bijdragen aan dit proces.

Ron Lazaroms. Ik ben 55 jaar, samenwonend in Tilburg. Heb 2 zonen van 22 en 19. Ben werkzaam bij het Stadsgebied Haaglanden in Den Haag waar ik mij bezig houd met duurzaam bouwen en klimaat- en energiebeleid. Verder betrokken bij stichting De Gaarde. www.degaarde.org , leerplek voor leven in verbondenheid.

Het is heel boeiend en soms ook confronterend om met een groep bevlogen mensen samen te zoeken en te werken naar een gezamenlijke visie. Ik vind het daarbij heel belangrijk om in het veld van de meer materiële duurzaamheid juist spiritualiteit zichtbaar te maken.

Spiritualiteit en duurzaamheid, zijn de thema's van mijn leven. Pas de laatste jaren zie ik mogelijkheden om ze samen te brengen omdat spiritualiteit taboe was, en ook nog is, in het maatschappelijke leven. Het boek van de Presence was voor mij de eerste opening daarna het werk voor de Gaarde. Dit OCF project is de volgende stap. Mijn doel is om van dit thema geleidelijk aan ook mijn werk te maken.

Ruth de Bruin. Ik ben zelfstandig communicatie professional. Werk vaak in het epicentrum van de Nederlandse bedrijvigheid en woon in de stilte van de Zeeuwse polder, waar het 's nachts nog donker is.

Meewerken aan een idealistisch crowdsourcingproject. Bijdrage leveren aan duurzaamheid, en nu eens niet door mijn afval te scheiden of biologische producten te kopen.

Het besef dat spiritualiteit alom aanwezig is en de rode draad die mij door noodzakelijke cycli van transformatie loodst. Wanneer ik in verbinding ben met mezelf, aangesloten op mijn 'onderstroom' of kern, zijn de transformaties milder, 'stroomt' het, ont-wikkel ik mijzelf. Om constanter op deze manier door het leven te gaan, zou ik het toejuichen wanneer spiritualiteit een volwaardigere plaats in onze maatschappij krijgt, niet beperkt blijft tot 'privé' maar juist ook in 'professioneel' en 'zakelijk' verband.

Ir. Sietske Smulders-Dane: ondernemersadviseur, docent en onderzoeker. Centraal in haar onderzoek: Wat is duurzame ontwikkeling in essentie? En: wat maakt dat iemand duurzamer gaat handelen?

De primaire meerwaarde van OCF zijn voor mij de ontmoetingen en de deelname aan dit proces: leerzaam en uitdagend.

Wat ontwikkeling inhoudt (b)lijkt onderbelicht in veel duurzaamheidsdiscussies. Mijn persoonlijke pad van bewustzijnsontwikkeling is voor mij steeds verbonden geweest met duurzame ontwikkeling. Alle spirituele tradities beamen: alles is één. Wat betekent het ontwikkelen van dit besef voor duurzaamheid? Het thema spiritualiteit was voor mij een mooie uitdaging om met anderen de link duurzaam en ontwikkeling nader te onderzoeken en verwoorden.

Tineke Hage-Vernhout. Ik ben in 1972 op 13 jarige leeftijd zelf bahá'í geworden, vlak na eerst mijn door de club van Rome geactiveerde vader en even later mijn in de Nederlands Hervormde kerk actieve moeder. Ik heb zes kinderen uit twee huwelijken groot zien worden en studeer nu voor biologielerares.

Ik vind de aarde met het wonderlijke leven erop ongelooflijk mooi en vind dat we er als mensen nu niet goed mee omgaan. Ik was blij verrast om belangrijke thema's van OCF 2.0 te zien en vond het een geweldig idee om met gemotiveerde Nederlanders na te denken over hoe het beter kan.

Bahá'ís zijn ook hard aan het werk voor een in alle opzichten goede toekomst aan de hand van de nieuwe goddelijk geopenbaarde leringen van Bahá'u'lláh, die voorzien in een wereldorde, waarin iedereen vrijwillig, toegewijd, zich met elkaar verdiepend, mediterend en consulterend zo goed mogelijk meewerkt om alle zaken in overeenstemming te brengen met de nobele waarden, die Gods bedoeling met Zijn schepping weerspiegelen. Ik denk dat deze vernieuwing van godsdienst het verdient

en ook bedoeld is om beter bekend en bestudeerd te worden door mensen die zich verantwoordelijk voelen voor goede leefomstandigheden op aarde.

De literatuurlijst in het boek

- Appelman, N. (2010). *Spirituele intelligentie*. Verkregen van www.crystaldimensions.nl/nicoappelmanspiritueleintelligentie.php
- Bernts, T., Dekker, G., & Hart, J. de. (2007). *God in Nederland, 1996-2006*. Kampen: Ten Have.
- Blake, W. (1801). *Auguries of Innocence* [Vertaling uit het publieke domein van de openingsregels]. Verkregen van www.poets.org/viewmedia.php/prmMID/19362
- Covey, S. (2005). *De 8ste eigenschap: Van effectiviteit naar inspiratie*. Amsterdam: Business Contact.
- Dixon, P. (2011). *SustainAgility*. Verkregen van www.globalchange.com/sustainagility.htm
- Doorn, M. (2010). *Thomas Berry profeet voor de aarde: Profeet van de aarde. Een introductie in het werk en gedachtegoed van Thomas Berry*. Verkregen van www.lulu.com/product/file-download/thomas-berry-profeet-voor-de-aarde/6223115
- Gore, A. (2008). *De wereld in de waagschaal: De milieucrisis als uitdaging* (2e ed.). Amsterdam: Meulenhoff.
- Kolodiejchuk, B. (2008). *Moeder Teresa: Kom, wees mijn licht. De persoonlijke geschriften van de "Heilige van Calcutta"*. Baarn: Tirion.
- Laszlo, E. (2010). *Worldshift (2012). Synergy van groen ondernemen, nieuwe politiek en hoger bewustzijn*. Deventer, Ankh-Hermes.
- MarketResponse. (2010). *Cultural Creatives*. Verkregen van www.marketresponse.nl/themas/duurzaamheid/cultural-creatives/de-cultural-creative/
- Nyenrode. (2010). *Prof. dr. Paul de Blot Lic. Ph - Nyenrode Business Universiteit*. Verkregen van www.nyenrode.nl/bio/Pages/Paul-de-Blot.aspx
- Smit, S. (z.d.). *Spirituele intelligentie*. Verkregen van www.susansmit.nl/artikelen_spirit_intelligentie.html
- Wijn, T. de. (2011). *Kenniscentrum voor Cocreatie* [Afbeelding]. Verkregen van cocreatie.ning.com/group/integraalsysteemontwerp

Het boek

Duurzaam Denken Doen

Inspiratieboek voor onze gezamenlijke toekomst

Jan Jonker (eindredactie) en team van het project 'Our Common Future 2.0'

2011, 1ste druk, ISBN 978 9013090086

Omschrijving

Hoe ziet ons leven eruit in 2035? De doemscenario's van smeltende ijsbergen en vervuilde rivieren kennen we inmiddels wel. Maar kan het ook anders? Wie goed om zich heen kijkt, ziet dat er al veel gaande is. Steeds kritischer kijken we naar onze manier van wonen, werken, reizen, produceren en consumeren, leren en gezond blijven. We worden ons bewuster hoe het beter kan. Maar hoe versnellen we de verandering die we willen? Dit boek wil een positieve bijdrage leveren aan die verandering met tips, inspiratie en een agenda voor de toekomst.

Een groep van ruim 400 vrijwilligers heeft zich in het project 'Our Common Future 2.0' een jaar lang gebogen over de vraag hoe we kunnen doorstarten naar een meer duurzame toekomst.

Deze unieke denktank heeft de basis gelegd voor dit boek. Het gaat in op negentien actuele thema's, van economie tot spiritualiteit en van leiderschap tot afval. Voor elk van die thema's wordt een visie neergezet en worden tips gegeven. Samen levert dat een schat aan ideeën op voor iedereen die wil bijdragen aan een duurzame maatschappij. **Duurzaam Denken Doen** wil bijdragen aan positieve veranderingen voor de wereld van morgen.

Van elk verkocht exemplaar van dit boek gaat één euro naar de Stichting OCF 2.0 voor onderzoek op het terrein van duurzaamheid.

Verkrijgbaar als boek en e-book bij de Kluwershop:

www.kluwershop.nl/management/details.asp?pr=15241